

**Натисніть тут, щоб
купити книгу на сайті
або замовляйте за телефоном:
(0352) 51-97-97, (067) 350-18-70,
(066) 727-17-62**

ЗРІЛИЙ ПЕРІОД

1965–2006

Перехрестя ТТ-18

Раз у півгодини чи годину я вискакував із контрольної кімнати; мороз одразу хапав за плечі, але одягати шинелю щораз не хочеться — вискакував у самій гімнастерці і біг витоптаню мною ж стежкою до шлагбаума. Авто світило двома пучками світла, яке низько простелювалося до землі. Розтавало в темряві по той бік дороги і плавало там разом із п'ятьма кущуватими деревцями.

Стрибав на підніжку машини, швидко оглядав документи, а тоді вже накручував ручку блока. Шлагбаум підіймав свою плямисту чорно-білу руку — машина виїжджала на шосівку. Морозило в спину, хапало за обличчя й ноги, і я біг, махаючи рукавицями, у контрольну кімнатку.

Тут сидів сержант, мовчазний парубійко з Литви, що над усе любив вогонь, палив грубку й годинами вдивлявся у багаття. Вряди-годи підкладав поліно, й іскри сипалися йому на чоботи. Тоді брав гітару і починав перебирати струни.

— Ну що там? — спитав ліниво в мене.

— Машина до Мурманська. Все в порядку.

Я також мав свої вибаганки. Сідав до столу, клав лікті на простелений папір і дививсь у вікно. За ним — морозяна, негнучка й чужа полярна ніч.

Стаускіс безконечно бринів гітарою, загнавши недопалка на край рота. Вогонь потріскував у грубці, лижучи дерево; я креслив на папері візерунки і порожнеча заповнювала кімнату. Сержант виплюнув недопалка у вогонь і раптом заспівав хрипким голосом. Співав довгих литовських пісень, і я дивився на його пухкі червоні губи.

— Дай сигарету, Стаускісе, — попросив я.

— Ти коли-небудь їх купував? — Стаускіс повернувся до мене.

— Одержувш десятку, а я три.

— Візьми в кишені.

Узяв сигарету й припалив од лампи.

— Треба збиратись по вечерю, — сказав я.

— Сьогодні поїду я, — несподівано заявив сержант.

— Який це вовк здох?

— Що за вовк? — не зрозумів литовець.

— Заявилися вовки, — сказав я. — Не чув?

— Е-е! — Стаускіс відкинувся на спинку крісла. Похитувався на задніх ніжках і знову задививсь у вогонь.

— Вдома, — він продовжував гойдатись, — у нас хороша пічка. Ввечері всі сідають коло неї докруг. У вас увечері так не сідають?

— У нас сідають на ґанках, — мовив я. — Або на лавочках за парканом.

Та й справді, вечорами на тихих вулицях мого замість сиділи тіні старих, що дивилися на світ напівпригаслими очима...

Лампа потріскувала гнотом, від неї густо пахтіло, а підставка блищала від гасу. Чорні вікна, пописані різкими лініями замерзлих візерунків, цідили ніч її темним спокоєм і морочною байдужістю. Пускав дим на шиби — сірі клубки зливалися із сірим кольором візерунків.

— Був у Києві, Стаускісе?

— Ні. А ти був у Каунасі?

— Ні, — сказав я.

Стаускіс бринів гітарою, і я помітив, що затилля пальців у нього поросло рудим волоссям. Вогонь вихитувався на проти-лежній од грубки стіні. Я прикрутив лампу.

— Поїдеш сьомою?

Стаускіс знову заспівав, його хрипкий голос нагадав мені скрип воза.

— Як там погода? — спитав, обриваючи спів.

— Норма, — сказав я. — Я чого це тобі здумалося їхати за вечерею самому?

— Так! — Стаускіс сильніше вдарив по струнах.

За вікном засигналила машина. Я схопив рукавиці та шапку і вискочив за двері.

— Це сьома, — крикнув я на ходу. — Збирайся!

Мороз схопив за щоки і різко закусив вуха. Я зірвався зі стежки і застрибав на одній нозі.

— Зачекай, Іване, — шофер був з Полтавщини, — захопиш Стаускіса!

— Що там пишуть з дому?

— Нічого особливого, — я накручував ручку блока. — Але сніг у нас іще не випав.

— Не журись! — вигукнув Іван, пускаючи машину. — Ще сім місяців — і весна!

Стаускіс з'явився у дверях, підняв комір спецкуртки і втягнув голову в плечі.

— Трохи затримаюсь, — сказав він.

Машина виїхала на дорогу, і я повільно спустив шлагбаума. Стаускіс заліз у кабінку, і я побачив його карачкуватий ніс.

— Захопи побільше цукру! — крикнув я навздогін. — І не падаєш вовкам на вечерю!

Любив лишатися сам. Машина давно поїхала, а я все ще стояв. Біліли кучугури снігу, а над ними — мляві тіні сопок. Мертво мерзло низьке небо і по-особливому великими та неживими здавалися зорі. Я не знаходив до них інтересу — то було інше небо й чужі зірки, інший світ, а те, що у нього потрапив я, зовсім не змінювало його. Можна було би багато дивуватися, особливо тоді, коли небо перетворюється у безмовну шугаючу стихію, коли величезні шматки його засвічувалися і починали переливатись, як вода. Тоді все оживало й мерехтіло; з космічною швидкістю мчали вгорі сиві світляні потоки; здавалося, що вони звальються на голову, побиваючи все гуркотом. Але стояла тиша, мертва тиша змертвілого краю, і потоки полярного сьйва безмовно гасали й гасили залякані зорі.

Я повільно пішов назад. Небо лежало в мене на плечах, поколюючи сотнями голочок. Вітер накочувався пекучою, злою хвилею, і від того застигало все тіло.

Валерій Шевчук — студент Київського університету, 1960 р.

В контрольній кімнаті — тиша. Пригасле вогнище жевріло жовтим, як золото, жаром. Я поклав поліно на приска і сів до столу. Чув, як розгоряється вогонь, як тріщать деревні волокна, лускаючи в печі, як гарячі язика лижуть кору і як шипить, витікаючи, гаряча соснова живиця; вогонь підхоплював і її, скаклива змійка танцювала на поліні, наче перелесник. Я відчував, як гаснуть і чорніють відсунуті вглиб жарини, дивилися на мене запилі морозом шибки — я згадував Дніпро. Білий пароплав на синіх іскристих хвилях, вдалині — біла Дарниця і заводські труби на матовім видноколі. «Немає нічого, — подумав я, — що не лишає за собою сліду». Той час, який відійшов і став за плечима, мов тінь, — все-таки не тінь. Та і те, на що не звертав уваги, все ж не пройшло мимо. Все потім повторюється, і ти пізнаєш повторення; стільки разів накочуються на нас такі кола!

Я взяв гітару і почав перебирати струни; ловив негнучкими пальцями мелодію, але пальці погано слухались, і мелодія тікала від них. Нагадувала іншу, я вже тягся до цієї іншої, але й вона зникала, гублячись у недоладно набраних звуках...

.....

Я думав про свою дівчину, вже півроку вона через день писала мені листи, щосили намагаючись боротися з відсутністю слів та повторами. Я думав про засніжені сопки, вони здіймалися лава за лавою, порожні й чужі; я думав про вогник лампи, який тягнув угору роздвоєного язичка, а на стелі від скла створювалася кругла тремтлива пляма. Я думав про двір, у якому виріс; двірничка любила мальви і відвоювавши від асфальту два метри землі, щороку обробляла квітничка. А коли квіти спалахували серед буденної сірості, подвір'я змінювалось і оживало.

І досі не міг звикнути до сопок з їхньою черствою байдужістю, до мертвого холодного неба, повного рухливого світла, до морозів, приперчених вітром, тримісячних дня і ночі. Я думав про мальви, що їх виводила двірничка, і про засипаний золотою тлінню м'який і тихий Ботанічний сад.

Розщукав недокурка — склад їх був за дверима в щілині дверної обшивки — і припалив від лампи. Гаряче повітря обсмалило брови. Я затягся на повні груди і, коли видихав, почув, як за вікном різко засигналила машина.

На небі вже з'явилося полярне сяйво. Шофер палив цигарку, і я бачив червону пляму вогника. Свистів сніг під ногами, коли

я ішов до шлагбаума, сухий, наче картопляний крохмаль. Морозне повітря драглисто тремтіло під світлом місяця. Я подивився документи — шофер, як і всі, був знайомий.

— Чого так пізно? — спитав я.

— Де пізно? Вісім годин.

— Ніяк не можу звикнути до цих ідіотських ночей.

Шофер служив останній рік і зверхньо всміхнувся. Я розсердився раптом на своє дурне питання і на цю пришелепкувату зверхність. Накрутив ручку шлагбаума і подивився, куди вперлося смугасте дишло. Впіралось у Полярну зірку.

Авто пихнуло їдким газом і просунулось по дорозі. Я ще дивився, як підстрибує кузов; червона лампочка заднього освітлення безтямно блимала між однотонної блакиті, а мороз уже знову хапав за плечі цупкими залізними пальцями. Довільно крутив ручку блока і дишло шлагбаума неквапно спускалося долі. Воно креслило в небі дугу, заступаючи світло зірок. І мені вперше стало жаль, що я не знаю назв отих зірок...

Вогонь знову пригас, стрілка годинника доповзла до пів на дев'яту, Стаускіс затримувався, і я був радий з тієї затримки. Допалив недокурка — і дістав другого. Синій дим плів по кімнаті, і жовті стіни здавалися від того примарними. Плоско нависала над головою стеля, а світляне коло від лампи нервово здригалося. Біля нього повзали таргани, зривалися на підлогу і шорстко шаруділи сухими тілами.

.....

Вовки з'явилися через годину. Я збагнув, що підходили до будинку з навітряного боку. Відчув надіблену шерсть на карках, повільні вкрадливі, чіткі рухи. Вовки скрадалися довкола будиночка, обнюхували його, але ще не наважувалися підійти до дверей. Уявив, як вони облизували червоними язиками білі зуби, і язики ці — наче вогники. Крізь стіни й перемерзлі вікна до мене ломилося синє світло, три місяці синє все: сопки, небо, сніг. Навіть п'ятірко дерев, що зупинились на дорозі, дорога і небо. Я відчував, як напружено торкають сніг вовчі лапи, як у зубах у них з'являється свербіж і ломота. І мені стало смішно, що ці свербіж та ломоту викликаю я. Вовки і ніч — то було надто просто!..

Припалив недокурка і прислухався. Здавалося, стіни втратили непроникливість. Я чув, як шарудить сніг під вовчими кігтями, висоплюється з горлянок гаряче повітря, як тече слина — вовки

заковтують її назад. Було навдивовиж приємно курити, і я випустив хмарку диму. За спиною тепло гріла розпалена грубка. Мені знову зробилося смішно.

Підклав у грубку поліно. По краях дотлівали напівзгаслі вуглини, вогонь швидко пожирав тріски, що звисали з полінняччя. Мене нестримно тягло вийти назовні і зазирнути в червоне жариння вовчих очей.

І я вийшов. Одяг шинелю, підперезався паском, спустив ладцани шапки, захопив останній недопалок зі складу у щілині дерев'яної обшивки дверей. Ніч забила подих густою порожнечою холоду, все застигло, вплавившись у морок, місяць лив безтямне, тремтливе світло. І воно вихлюпувалося на сніг, перетворюючись іще в повітрі у прозорі важкі потоки льоду, що висіли між небом та землею, холодні й бездушні. Це була північ, і я зрозумів те надзвичайно яскраво. Тьмяно тяглася побита шинами автомобілів дорога, сніг світився під місяцем, зливаючись в одно з повітрям і потоками безтілесного льоду. Голуба каламуть текла, наче електричний струм, здригаючись і застигаючи, вертаючись і знову пливучи вперед. Сніг, як пісок, сухо зсипався з кучугур, глуха німота огортала, наче вата; мороз хапав за руки і обличчя — болів лоб і сльозилися очі. А на небі висіли, хитаючись, білі простирадла полярного саява.

Вовки сиділи за дорогою. Я побачив їхні витягнуті морди і червоні язики. Щось турбувало їх, і вони неспокійно совали по снігу задами. Дві великі сірі собаки з блискучими очима незрушно вдивлялись у мене, а я, заклавши руки в кишені, дивився на них. Так тяглося цілу хвилину, а може, й більше; було дивно, що в їхніх горлянках живе передчуття моєї крові. Бачив їхні очі — два ряди тих очей: однакових, блискучих, запалених і диких. І мені захотілося збагнути оту дикість. Адже я і вони були єдиним живим серед мертвої застигlosti цього камінного краю. Дві пари очей, люто налитих кров'ю, точили потоки мерзлого світла. А довкола колихалися білі вітрила північного саява, і я, син далекої, сонячної землі, змушений у тому жити.

Досі знав вулицю на околиці рідного міста, маленькі розваги, мав коло знайомих. Знав іще кілька вулиць, ще певне коло людей, уже менш знайомих, школу, батьків, нарешті — роботу. Знав дівчину, що писала мені сердечні листи, знав книжки, які читав, аби час згаяти. Й усе ніби лежало на поверхні, зрозуміле й просте.

Усунув між губи недокурка й кресанув сірником. Вовки скочили і втупилися у нерівний блимкіт вогника. Відкинув згорілого сірника і знову задивився на звірів: їх уже брала нетерплячка. Один, більший і, мабуть, сильніший, раптово зіскочив із кучури, а менший кинувся за ним. Два сіроманці метнулися через дорогу; я ще вловив, як здибилася шерстина на загривках, вловив тупий жорстокий блиск очей — дві стріли мчали на мене, розкидаючи лапами сніг з божевільною навальністю....

Об двері глухо вдарилися важкі сильні лапи. Мене трясло. Холодний піт покрив обличчя, тремтіли руки. Повільно зайшов до кімнати, на мене дихнуло розжеврілим жаром. Виплюнув у той жар гіркого, нудотного недопалка, і той відразу ж звуглів.

Утомлено почав роздягатись: скинув шапку, розстебнув гачки на шинелі, вона безживно впала на підлогу. А коли сів до коминка, відчув, що горло моє зчавила їдка спазма.

Квітень, 1965 р.

Світловид

Беруся за дерев'яну обшивку ствола, підіймаю карабіна і стрибаю з машини в траву. Вона ламається під ногами і навіть тріщить. Розвідний закурює, склавши коло обличчя руки, в нього юне й рум'яне обличчя. Він підморгує мені довгою, вигнутою бровою і випускає хмарку диму.

— Змінюйтесь!

Мій напарник лізе в кузов, незграбно ковзаючи по борту, а я закидаю карабіна за плече. Вже починаю відчувати самотність, вона завжди навідує мене на цій сопці, тут панує тиша, лише вітер гуляє і гуляє. Навійло веселий і сердитий, торгає брезент, яким накрито ящики з військовим майном, Навійло бавиться — я маю лишитися з ним сам на сам.

Підіймаю руку, вітаючи на прощання розвідного і свого напарника, розвідний знову моргає — спалахує його білозуба всмішка, а між зубів спокійно стримить цигарка. Машина рушає і наче котиться з сопки: до мене приходять оця дивовижна тиша, якої й хочу.

Навколо мовчазні сопки, темно-зелені і порожні, наповзають одна на одну і спускають свої круті схили. Я продивляюся нерівну лінію горизонту з лівої руки — в глибині далека вершина, а на ній вузенькі смужки снігу. Вони світяться, як білі хустки, здається, що гора ця — жінка в білій хустині, немолода й рідна. Стоїть коло трьох дубів, корони тих дубів — хмари, сірі й кудласті, що плывуть небом, торкаючи черевами далекі сопки. Я вгадую ту жінку під трьома дубами і повертаюся у її бік, мені важко зрушитися, важко розбивати мимовільне зачарування; я наче знову прощаюся з тим далеким і відлетілим, з тим рідним і дорогим. Не хочу цього прощання, однак тут, на сопці, в оточенні тупастих верхівок, злизаних лобів і холодного каміння, відчуваюся самотнім плавцем, що пустився берега і так і не зміг причалити. Але цей плавець вже зовсім інакший, хоч він той-таки, котрий відчалив від хати з трьома дубами. Коло дубів жінка в білій хустині, а плавець у дорозі; він думає, можливо, більше про повернення, ніж про мандрівку; він каменів на сопці, куди завітав до нього любий гість — нехолодний Навійло; він може порозмовляти тихенько із ним про звичайні речі, і це так треба йому. Адже ходив по світові довго: сто, чи двісті, чи триста років, і в нього стопталися чоботи, і він уже не має сили йти — може тільки дістатися на гору й дивитися.

Котяться хмари, низькі й кудлаті, з тими хмарами він залюбки пустився б навзаводи, вони котяться в той-таки бік, де стоять три дуби і жінка в білій хустині. Вітер дує йому в обличчя, і це такий любий парадокс: теплий вітер стелиться низом, а холодний — горою.

Мені хочеться закам'яніти на цій сопці, в мене чотири обличчя ні, чотири обличчя було тоді, коли вирушав я у світ. Поступово тратив їх, одне за одним, і ось тепер стою з одним обличчям, адже хочу бути повернений в один бік — вабить туди мене й кличе. Таємничий поклик від скель, таємничий шепіт з глибини цього на-сумреного світла, таємниче блукання; я напружений і завмерлий: ще хвилинка, ще, і до мене завітає чарівний дідо. В нього сива борода, весь він білий, як молоко, білі в нього зуби, а в погляді — вогонь! Цей вогонь освітить мою душу: «Добрий день,— скажу йому я, — добрий день, Діду з казок, чи можу я зараз з тобою словом перекинутися?»

Отак ми й стоїмо, я й цей мовчазний Дідо. Він огріває мене своїм поглядом, і я знаю, чого чекає. Можу попросити в нього (такий уже закон казок); еге ж, я маю щось попросити в нього, і тільки одне. Чи великого багатства, чи великої радості; а може, чогось такого, що потрібне мені зараз, що дасть мені хоч одну золоту хвилину? І я вже знаю, чого просити, в цьому нічого немає особливого — буває так завжди і з усіма. Я прошу в нього спогаду про першу свою любов.

Дідо дивиться на мене серйозно. В нього в очах трохи глуму, а трохи і суму. Але я невблаганний. Моє бажання отаке — я зараз не хочу ні багатств, ні щастя, моя забаганка зовсім не казкова, і, може, тому мій Дідо похитує головою. Він не звик до таких прохань: дорослі — це дорослі, каже він мені, дорослі дивляться туди, назад, з півусмішкою, вони впевнені, що гой які розумні, а все, що було, все, на чому почеплено крильця, все дурниця. Все воно і справді дурниця, гадаю я, але людина не завжди однакова. Людина отака: сьогодні чотири обличчя, а завтра одне. Завтра одне, а післязавтра чотири. Але душа, еге, душа, вказав мені мій добрий дідо, душа в людини одна. Через це вона і прагне простих бажань, через це вона й переходить чотири рази все, на що дивиться потім з півусмішкою.

Дідо розуміє мене. Він зводить руки, на пальцях у нього довгі нігті, погляд у нього сивий, як попіл, і сам він також, наче попіл, він росте на цій сопці і там далі, на сопці сусідній; він виростає, як вирости всі три мої дуби — мені сльози вибиваються на очі, таке сіре й попелясте його обличчя.

І я бачу галявину коло моєї хати. Через неї прорізано білу стежку, по білій стежці, волочачи портфеля, іде дівчина. Вона свистить витягнутими в дудочку губами; вже початок вересня, наді мною шелестить садок, висять величезні груші і пахне хмелем. Сад дихає разом зі мною одним диханням, а я припадаю до шпарки в паркані — тахкотить у мене від хвилювання серце. Ця дівчина, котра щодня проходить повз мою хату з портфелем, наче в серпанку пливе: щодня я дивлюся — надивитися не можу — на її розбишакувате обличчя. Одно крило хвартуха спустилося їй на руку, але вона не поправляє його, вона свистить, адже весь світ для неї — оця однотонна, чарівна мелодія; весь світ — вона сама, вона наче рання осінь, і саме про це шепоче в мене над головою листя. Там, коло хати, — три велетенські дуби, вона спиняється

коло тих дубів і закидає до них голову. Очевидно, вони захоплюють її і жахають. Перериває свій свист. Стоїть, розтуливши рота, але це тільки мить, дарована мені на те, щоб міг краще її роздивитися. І я дивлюся на всі очі, всім еством своїм; переливаюсь у той погляд, я жадібний і ненаситний; пальці мої впиваються в дерево дощок — весь світ переді мною обертом іде!..

Дивлюсь, як між двома величезними хмарами світиться чисто синя смужка. Вона — як вікно в той світ, який я покинув давно, і в який хочу повернутися. Зрештою, знаю, що там побачу: трохи занедбаний садок, де спокійно граються сонячні зайчики. На вологих стежках, посипаних річковим піском (пісок носив від річки я сам) вони тремтять круглими, кудлатими м'ячиками, і мені жаль ступати на них. Поруч вивищуються високі й старі груші, на яких малим влаштував я собі гнізда; в дальньому кутку завита хмелем альтанка. Звисають світло-жовті китиці, і вітер шелестить ними; в альтані тихо пахне хмелем, сухими дошками, близькою осінню і тінями. Тут приймав я своїх друзів, і вони роззиралися довкола захопленими очима. Потім вони починали розповідати про дівчаток, і мені в той час, як ніколи, хотілося слухати про тих дівчаток. В тих розповідях сподівався почути щось і про ту, котра щоранку проходить повз мою хату, і на яку дивлюся з-за паркану — очей відвести не можу!

Там, за парканом, стелився для мене майже незбагнений світ. В ньому жив і я, але все-таки був він повний незліченних таємниць. Все-таки відчував я між собою й ним непереїдену стіну. Лякався відходити від хати задалеко, той страх не важко зрозуміти: боявся, що пішовши в той світ, вже ніколи сюди не повернуся. Щось таємне й пекуче ворушилось у моїх грудях, і я міг годинами дивитися на горби, міжрічкову долину; любив навіть сходити на якогось з горбів і знову дивитися: там далі знову горби і знову долини; мені, відтак, хотілося дійти вже до іншого горба, і я таки йшов. Але там знову були горби, і я спинявся вражений. Тоді й народивсь у мені цей страх. Я завмирав, малий і нікчемний, було то навадження: горби й долини, горби й долини — і так без кінця! Я стояв на узвишші, повертаючись на всі чотири боки. З усіх чотирьох боків краєвид однаковий...

Діду, мій діду, гукаю я подумки, не треба мені цих спогадів, не треба мені цього повернення, мені бо вже годі! То й справді нерозумно пускатись у ці нікому не потрібні мандри, про це можна

думати тільки з півусмішкою, адже все — абищо. Діду, мій діду, поверни мене назад на порожню сопку, де маю ходити із холодним карабіном і сторожити ящики, вкриті брезентом. Гуляє вітер, брезент лопотить, довкола трава, порожні сопки, і я маю просто-таки тут аж чотири години.

І я ходжу по сопці з холодним карабіном за плечима, обходжу довкруги ящики, вкриті лопотливим брезентом. Їх не так уже й багато — невелике в мене коло, по якому кружляю, як стрілка годинника; охоплює мене хвилювання, якого не розумію, охоплює тиха туга, адже то зовсім нелегко — крутитися і крутитися, як годинникова стрілка.

Так, ходжу по колу, і мені не хочеться вже й згадувати. Бо там далеко віє вітер, він мчить швидко, вільно й легко, йому не треба шукати жодних кіл, хіба що для того, щоб спинитися на хвилю й обкрутитися довкола п'ятки. І він вибрав для цього мою сопку. Я бачу його, прозорого велетня, котрому конче треба ставати на п'ятку й обкручуватися; може, він і є мій дідо, якого кличу сьогодні, в нього можна попросити дива, але теж тільки раз; тільки раз він може взяти мене на крила й понести звідсіля за тисячі кілометрів... Не зважаючи на вітер, довкола тиша, дивлюсь на південь, там лежить земля, звідки я приїхав, і де живуть усі ті, з котрими доля зв'язала мене назавжди. Я побачив у сутіні тата в його святковому костюмі, виголеного й сумного. Мати стоїть коло нього, невеличка, темна і дивиться великими очима. Я гукую їм, щоб поверталися, бо навколо надто багато чужих облич; махаю рукою, показуючи на мигах, що годі отак стояти й тужити. Але вони стоять і стоять, довкола них снують люди, чужі й заклопотані; вони стоять поруч, і я раптом розумію, що мої старі страшенно схожі одне на одного.

Здалося, зупинився я на перехресті доріг. Дивлюся на всі чотири боки і думаю, що в одній людині може жити не один світ. Вона схожа на давнього Світовида з чотирма обличчями. Його ставили на найвищій могилі чи на горі, йому треба було дивитися на всі боки, а він не вітер, щоб так легко й просто обертатися на п'ятці.

І хоч стою тут, на порожній сопці, бачаться мені навколо люди. Бачу обличчя, спини, помаху рук і ніг. Магазины, тролейбуси — навколо хвилюється та ж таки юрба. Хочу дивитися на неї й відчувати по-людському просто. Коли ж стане зовсім важко, я повер-

нуся додому. В садку завжди гасяться зайві звуки. Квіти вливають у душу потрібне світло, і від того в серці знову тепліша. Потім знову повернусь до юрби, а на душі в мене лежатиме мир...

Та дівчина, на яку я задивлявся крізь шпарку паркана, була старша за мене. Вона давно вже виросла, стала важкотіла і добродушна. І народила двійню, і чоловік дріботів коло неї, як хлопчик, коли вони виходили на недільну прогулянку; вони й зараз виходять на таку прогулянку: всі четверо. Йдуть по центральній вулиці і їм затишно-добре. Вони пливуть по вулиці: двоє однакових дітей у білих костюмчиках, молода, тілиста жінка і худорлявий чоловічок – більшого їм у житті не треба. Вони наче сплять: в усіх чотирьох примружені очі. В людей навколо теж примружені очі; грає м'яка, заколислива музика; вони вдоволені і все залито щедрим сонцем. Дивлюсь на них, і мені зовсім важко впізнати в цій дорослій ту милу, на яку я дивився — надивитися не міг. І все-таки думаю про ту малу, котра ходила в школу з напхом напханим портфелем і свистіла, виставляючи губи дудочкою. Та пісня була інакша. Вона, як посвист байбака, котрим будить весну. Вона й досі супроводжує мене в моїй безнадійній мандрівці по світу...

Поправляю на плечі ременя карабіна й дивлюся туди, де стоїть сонце. Воно торкає обідком засніжену вершину, і білі смужки стають яскраво-червоні. Велике й непостійне, мерехке й міражне, воно на сопці, наче той-таки камінь з чотирма обличчями.

Здаля з'являється машина. Тягне за собою довгий слід курави, і я впізнаю в кузові круглу постать розвідного.

— Як справи? — гукає він мені ще здаля.

— Чудово! — відгукуюся я.

Машина різко загальмовує, мій напарник береться за дерев'яну обшивку ствола, підіймає карабіна і зіскакує в траву. Розвідний запалює сигарету, складуючи руки човником, я підходжу до машини, закидаю туди карабіна і лізу в кузов.

І коли машина рушає, я довго ще дивлюся на сопку, на якій лишилися чотири години моєї самотності. Там стоїть зараз напарник, він звів на привітання руку, а за його спиною палає червоне й гаряче сонце. І здається мені відтак, що сонце бере його в свої великі й гарячі долоні.

4 липня 1965 р.